

TAYFUN: KAPTAN MAC WHIRR'ÜN ZAFERİ

Dr. Belgin ELBİR

İlk mesleği denizcilik olan Joseph Conrad'ın yazarlığa başladığı zaman denizlerde ve gemilerde geçen roman ve öyküler yazmasının iki önemli nedeni vardır. Deniz yaşamını ve gemiciliği yakından tanınması bu nedenlerin ilkidir. İkinci neden ise açık denizlerde seyreden bir gemi ile insan yaşamı arasında kurduğu benzerliktir. Diğer bir deyişle, deniz yolculuğu aynı zamanda bir yaşam yolculuğudur. Açık denizlerde tek başlarına gidip gelen gemiler insan yalnızlığının simgeleri olarak görülebilirler. Conrad'ın roman ve öykülerinin hemen hepsine konu insan ve onun dünyadaki yeridir. Kişileri çoğunlukla yalnız kimselerdir; kendilerine düşman, ya da en azından kayıtsız birtakım güçlerin arasında yaşamalarına bir anlam verebilmek için çabalayıp dururlar. Çoğu, gerçekte elde edebileceklerinin çok üzerinde başarı ve zafer hayalleri içindedirler. Almayer, Willems, Kurtz, Jim, Nostromo ve Gould'un hayallerinin gerçekleşmemesinin başlıca nedeni insan ruhunun derinliklerinde gizlidir. Conrad, eserlerinde insanın bu gizli ve karanlık yönünü inceler. Bu incelemeyi yaparken kullandığı yöntem ise, kişilerini, yalnızlıklarını vurgulayacak bir ortamda göstererek, dış dünyadaki nesnelere ve olaylara aracılığı ile ruhsal durumlarını ortaya koymaktır. Douglas Hewitt, *Conrad: A Reassessment* adlı eserinde, Conrad'ın roman ve öykülerinde dış dünyanın gerçeklerinin, doğal açıdan son derece inandırıcı gerçekler olduklarını belirtir. Dolayısıyla, eserlerinin çoğunda, Conrad okuyucunun duyularına seslenen olaylar, tasvirler ve somut nesnelere yoluyla, aslında tanımlanması çok güç olan birtakım ruhsal sorunları ortaya koyar ve inceler.

1903 yılında yayımlanan *Tayfun (Typhoon)* Conrad'ın sevilen ve çok okunan deniz öykülerindedir. Conrad eleştirmenlerinin çoğuna göre *Tayfun* oldukça kolay bir eserdir, ve yazarın diğer roman ve öykülerinde göze çarpan sorunlar bu öyküde yoktur. Örneğin Albert J.

1 Douglas Hewitt, *Conrad: A Reassessment*, (London: 1975), s. 14.

Guerard, *Conrad the Novelist* adlı kitabında, *Tayfun'un* hemen hemen tüm Conrad okuyucularının beğendikleri bir eser olduğunu, ancak fazla yorum gerektirmediğini, konusunun insanın iç dünyası ve bu dünyadaki karnlık ve gizli kalmış yönlerle ilgili olmadığını yazar². *Joseph Conrad: A Critical Bibliography* başlıklı eser de de Jocelyn Baines *Tayfun'un* Conrad'ın en "basit" önemli eserlerinden birisi olduğunu belirterek, *Heart of Darkness* ya da *Lord Jim'de* görülen karmaşık sorunlardan uzak olduğunu vurgular³. Eleştirmenlerin bu yargıya varmalarındaki en büyük sebep, öyküye adını veren tayfunun kaptanla gemideki öteki görevlilerin savaşmak zorunda kaldıkları fiziksel bir güçlük olmaktan öteye gitmediğidir. Bu eleştirmenlere göre, öyküde ilginin üzerinde yoğunlaştığı Kaptan Mac Whirr, Conrad'ın diğer kişilerinden farklı olarak derinlikten yoksun bir kimsedir, karşılaştığı büyük güçlükler onun ruh yapısını zorlamaz, geçirdiği tecrübeden değişmiş, kendisi hakkında birşeyler öğrenmiş olarak çıkmaz.

Mac Whirr'ün yazarın diğer birçok eserindeki kahramanlardan farklı bir kişiliği olduğu doğrudur. Kaptanı Almayer, Willems, Jim ve Kurtz gibi kişilerden ayıran en belirgin öge yazara göre insan adına lâıyk olmanın gerektirdiği temel özellikleri taşımasıdır. Bu özellikler cesaret, dayanıklılık, dürüstlük, ve sarsılmaz bir görev ve sorumluluk duygusu olarak sayılabilirler. Yolculuk boyunca savaşmak zorunda kaldığı müt-hiş tayfun sırasında bu özelliklerini hemen hemen hiçbir zaman yitirmemesinin nedeni ise hayal gücünden yoksun olmasıdır. Conrad, *Tayfun* için yazdığı notta, olayın gerçek anlamının belirebilmesi için gerekli görüş açısını Mac Whirr'ün kişiliğinde bulduğunu söyler. Yine aynı notta, Conrad, *Tayfun'daki* tek amacının şiddetli bir fırtınanın öyküsünü anlatmak olmadığını, buna karşılık, öykünün yalnızca bir sembol olarak da değerlendirilmemesi gerektiğini belirtir⁴. Yazara göre, tayfun da, Kaptan Mac Whirr de öykü için gerekli öğelerdir. Dolayısıyla, tayfunun fiziksel bir güçlük olmakla kaldığı; eserin, Conrad'ın diğer eserlerinin tersine derinlikten yoksun olduğu görüşü doğru sayılamaz. Kısaca belirtmek gerekirse, *Tayfun'un* konusu yazarın *The Nigger of the "Narcissus"*, *Heart of Darkness* ve *Lord Jim* gibi pek çok eserinde olduğu gibi, o ana kadar hiç bilmediği, tanımadığı düşman güçlerle karşılaşarak savaşmak zorunda kalan yalnız insandır.

2 Albert J. Guerard, *Conrad the Novelist*, (Massachusetts: 1966), s. 294.

3 Jocelyn Baines, *Joseph Conrad: A Critical Bibliography*, (Londön: 1971), s. 311

4 Joseph Conrad, *The Nigger of the "Narcissus" Tayfun and Other Stories*, (Middlesex: 1985), s: 147, 148.

Okuyucunun, tayfunun Kaptan Mac Whirr ve gemideki diğer kişiler üzerindeki etkilerini hissedebilmesi ve görebilmesi amacıyla yazarın kullandığı en önemli araçlardan biri imajdır. Eserdeki imajlar belli başlı üç grupta toplanmışlardır. Bunlar, tayfan ile ilgili imajlar, kişilerle ilgili imajlar, ve gemi ile ilgili imajlardır. Temel imaj karanlık'tır. Her üç gruptaki imajlar öykü boyunca belli yerlerde tekrarlanmakta, ve karanlık imajı ile ilişkili olarak kullanılarak eserin bütünlüğüne katkıda bulunmaktadır.

Birinci grupta tayfunun yaklaşmakta olduğunu gösteren ve daha sonra tayfunun saldırısı ile ilgili imajlar vardır. Kuzey Çin denizinde Nan-Shan adlı geminin karşılaştığı fırtınanın şiddeti canlı imajlar sayesinde sürekli olarak okuyucunun gözleri önündedir. Öykünün başlarında hiç rüzgâr yoktur; havanın çok sıcak ve boğucu olacağı bellidir. Fırtınanın gelişini haber veren imajların ilki gökyüzünde görülen "garip, beyaz, puslu leke"dir. Güneş ışınları "garip bir şekilde kararsız" görünmektedir. Gölge "hastahklılı"dırlar; günışığı ise her zamankinden farklı, doğal olmayan bir özelliğe sahiptir. Güneş batarken kuzeye doğru yoğun bir bulut kümesi göze çarpmaktadır; bu bulutların da "kötü, karanlık, zeytin yeşili" garip bir rengi vardır. Geminin yoluna çıkmış somut bir engel gibidirler. Güneş tümüyle battıktan sonra ortaya çıkan yıldızlar da kısa bir süre içinde kaçarcasına kaybolarak geride kapkaranlık bir gökyüzü bırakırlar. Deniz de gökyüzü gibi kapkaranlıktır. Geminin dönmesi ile birlikte yıldızlar geri gelirler; ancak bu defa çok büyüktürler. Gece ilerledikçe, ortada olağandışı birşeyler olduğunu sezen Kaptan kamarasından çıktığı zaman büyük bir karanlıkla karşılaşır. Birdenbire, geminin bütün pencerelerinde görünen ışıklar kararır; şiddetli rüzgâr hepsini söndürmüştür. Tüm bu imajlar yaklaşmakta olan şeyin garip, olağandışı ve korkutucu niteliğini vurgulamaktadır⁵.

Tayfunun saldırısını anlatmak için kullanılan imajlar ise hem gücünü ve şiddetini ortaya koyar, hem de insanların ruh yapılarını zorlayan bir düşman olduğunu açıklar. Birden geminin her yanına, sanki "kocaman bir baraj patlamışçasına" sular saldırır. Tayfun olanca gücüyle Nan-Shan'a saldırdığında işe öncelikle gemideki insanları birbirlerinden ayırmakla başlar. Diğer bir deyişle onları yalnızlıkları ile başbaşa bırakır

5 İkinci saldırıdan önceki durumu ortaya koymak için de benzer imajlardan yararlanılmıştır: Son yıldız kaybolmadan önce geminin üzerinde asılı duran karanlığın büyük gücüyle savaşır ve sönüp gider. Fırtınanın yaklaşmakta olduğunu haber veren rüzgârın hain bir sesi vardır. Karanlık giderek geminin üzerinde yoğunlaşmaktadır.

ve ruhlarına saldırır: "Azgın bir fırtına insana kişisel düşmanıymış gibi saldırır, kolunu bacağını yakalamaya uğraşır, beynine yapışır, ruhunu sökmeye çalışır". Böyle bir anda insanların düşünme yetenekleri bile yok olabilir, ikinci kaptan Jukes için fırtınanın saldırısı "kendi duygularına yöneltilmiş benzersiz bir saldırıdır." Fırtına sırasında her yer kap-karanlıktır, dalgalar "karanlıkta dev gibi ulumaktadırlar".

İkinci gruptaki imajlar öyküdeki kişilerle; onların görüşleri, davranışları, duyguları ve tepkileri ile ilgilidir. Eserin başlıca kişisi olan Kaptan Mac Whirr ilk sayfada hiçbir belirgin özelliği olmayan, normal görünüşlü bir insan olarak tanıtılmaktadır. Ancak öykü ilerledikçe çeşitli imajlar yoluyla Mac Whirr'ün aslında çok önemli olan birtakım özellikleri belirtilmektedir. Kaptanın en önemli özelliklerinden biri hayal gücünden yoksun olması, yalnızca gözünün önündeki gerçeklerle, sorumluluğunun gerektirdiği işlerle ilgilenmesidir. Mac Whirr'ü tayfunun düşmanca saldırısına yenilmekten kurtaran da yalnızca cesur ve dürüst olması değil, gelecek ve geçmişle ilgili hayallere dalmadan içinde bulunduğu zamanı yaşaması ve "bizi yorucu sürecine zincirleyen küçük alışkanlıklar"a bağlılığıdır. Mac Whirr'de ancak günlük işlerini görmeye yetecek kadar hayal gücü vardır. Conrad, kaptanın hayal dünyasına dalmasının ne denli olanaksız olduğunu güçlü bir imajla açıklar. Bu, bir saatçinin, bir kronometreyi gerekli aletleri olmadan tamir edebilmesi kadar güç bir şeydir. Gelecek ile ilgili olaylar karşısındaki tepkisi, de, kör bir turistin çevresindeki güzelliklere karşı tepkisi gibidir. Çünkü kaptanın ne geçmiş ne de gelecek ile ilgili hayalleri yoktur. Onu ilgilendiren gördükleri ve yapmak zorunda olduklarıdır. Kaptanı yardımcısı Jukes gibi hayal gücü kuvvetli kişilerden ayıran da budur. Karşılaştığı tayfunun ne büyük felaketlerle sonuçlanabileceğini hayal edememesi, yalnızca üstesinden gelinmesi gereken bir güçlük olarak görmesi, cesaretini yitirmeden mücadele edebilmesini sağlar. Öykünün başında Mac Whirr'ü rahatsız eden, zihnine takılan sorun, barometredir. Barometredeki düşüş onun için gemisinin ve güvenliklerinden sorumlu olduğu insanların karşılaşabileceği tehlikenin somut bir işaretidir. Moralinin en düşük olduğu anda, karanlık kamarasında, yılmasını ve korkuya kapılmasını önleyen de somut bir gerçektir. Havlusunu her zamanki yerinde görünce, herşeyin yolunda olduğunu, dünyasının yıkılmadığını düşünür ve tayfunla savaşmak üzere güverteye geri döner.

Tayfunun çok şiddetli bir anında Kaptan Mac Whirr genç Jukes ile birlikte güvertededir. Burada kullanılan imajlar hem kaptanın tayfun ile mücadelesindeki yılmazlığı, hem de korku ve ümitsizlik içindeki Ju-

kes ile arasındaki farkı ortaya koymaktadır. İkinci kaptan Jukes aslında görevine bağlı, iyi bir denizcidir ancak insanların pek çoğu gibi onun da oldukça kuvvetli bir hayal gücü vardır. Kendisine görevinin herşeyden önce geldiğini öğretecek, tam anlamı ile olgun bir denizci olmasını sağlayacak bir deneyimden de geçmemiştir. Şiddetli tayfun karşısında Jukes, tüm cesaretini yitirmiş gibidir. Ne yapacağını bilmez bir durumdadır. Kaptan ise tayfunun çıkardığı büyük gürültü içinde sesini duyurmaya çalışmaktadır. Diğer denizcilerin nerede olduklarını Jukes'a sorarken Mac Whirr'ün sesi sanki "fırtınanın gücünü yenmektedir." Bu ses zayıf ve "cüce" bir sestir; ancak fırtınanın neden olduğu "dev" gürültüye yenik düşmez. Kaptanın sesi de kendisi gibi "ümit ve korkunun yabaneisidir." Genç yardımcısının "geminin dayanıp dayanamayacağı" yolundaki sorusunu "Belki "diye yanıtlarken Mac Whirr'ün sesi oldukça zayıf olmasına rağmen birden güçlenir. Çünkü kaptan çekiç ve makineler gibi somut gerçeklerden sözetmeye, yapılması gereken işleri sıralamaya başlamıştır. "Fırtınanın şiddetine dayanabilmek", diğer bir deyişle bu müthiş güç karşısında yıkılmadan durabilmek için gerekli olan da budur. Daha sonra Jukes, geminin makina odasındaki telefonda kaptan ile konuşurken fırtınanın gürültüsü kulağına gelir, ancak kaptanın sesi fırtınanın "bağirtisini kenara iter."

Tayfun olanca gücü ile gemiye saldırılarını sürdürürken, Mac Whirr ve Jukes, gecenin karanlığında güvertededir. Kaptan Jukes'a fırtınanın üstüne cesaretle gitmesi gerektiğini söyler. Kendisini hiçbir şeyin yıldırmasına izin vermemesini öğütler. Bu sözlerin ardından Jukes, içini tam bir güven duygusu kapladığını, artık bütün güçlüklerle yalnız başına savaşabileceğini hisseder. Burada da yazar, gene karanlıkla ilgili bir imaj kullanmıştır. Jukes, "karanlığın sesini duyar." Bu karanlık tayfunun ta kendisidir. Jukes, "kendi kendine karşı içinde birden uyanan inançtan ötürü" zırh giymiş bir insanın mızraktan korkması gibi, bu karanlığın gelişini telaşlanmadan, korkmadan beklemektedir. "Hi-kâyenin sonuna doğru Jukes da artık gerçek bir denizci ve olgun bir insan durumuna erişmesini sağlayacak bir tecrübe geçirmiştir"⁶

Gemide bulunan Çinli işçilerle ilgili imajlar da, tayfun ve karanlık imajları ile birlikte kullanılarak öykünün anlamının daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunmakta, hem de kişilerin karşılaştıkları güç duruma tepkilerini ortaya koymaktadır. Karanlıkta Çinli işçilerin toplu halde buldukları yerin kapısına yaklaşan denizci önce fırtınanın bağirtisini,

6 Ünal Aytür, *Conrad ve Deniz Yolculuğu*. (Ankara: 1976), s. 266.

öfkeli sesini duyduğunu zanneder. Bu bağırıtı "insan özellikleri, insan öfkesi ve acısı" taşır gibidir. Dikkatle baktığı zaman bütün bu gürültünün Çinli işçilerden geldiğini, onların bağırarak kavga ettiklerini görür. Bu sırada etraf karanlıktır, ve denizci kendisini tehlikede hisseder; hemen oradan kaçır. Daha sonra kaptan tarafından Çinlilerin ne durumda olduklarına bakmakla görevlendirilen genç Jukes aşağı indiğinde zifiri karanlıkta bayılacak gibi olur. Kapıyı açıp Çinlilerin kavgasını görünce, fırtınanın saldırısından korktuğu gibi, Çinlilerin de tek vücut halinde kendisine saldıracaklarından korkar. Tayfun gibi Çinliler de artık geminin ve denizcilerin güvenliğini tehdit eden bir unsurdurlar, işçilerin kavgaları ve çıkardıkları sesleri tayfunun gürültüsüne benzeten imajlar yoluyla Conrad, gemideki insanların içinde buldukları durumu okuyucunun görebilmesini sağlar. Mac Whirr'ün tayfunla ilgili tutumu gibi, Çinli işçilerin sebep oldukları sorun karşısındaki tutumu diğer denizcilerinkinden oldukça farklıdır. Heyecana ve telaşa kapılmaz, her zaman olduğu gibi gene görevinin gereklerini yapmaya karar verir. İşçilerden sorumlu olan kendisidir, dolayısıyla bu kavgaya bir son vermek zorunda olduğunu düşünür, ve hemen harekete geçer, gerekli emirleri vererek kavgayı sona erdirir.

Üçüncü gruptaki imajlar gemi ile ilgili olanlardır. Bu imajlar, geminin uğradığı büyük saldırı karşısındaki durumunu okuyucuya göstermekte, ve bir çok yerde fırtınalı, karanlık ve saldırgan denizlerde yol almaya ve sağlam kalmaya çalışan gemi ile karanlık ve düşman güçlerle savaşmak zorunda olan insan yaşamı arasında benzerlik kurularak insanın dünyadaki yeri irdelenmektedir. Bu benzerlik yoluyla, gemi tayfunun saldırısı sırasında nasıl yalnızsa, insanın da cesaret ve dayanıklılığını ölçen, bedenini, kafasını ve ruhunu zorlayan bir saldırı karşısında ne denli yalnız olduğu vurgulanmaktadır. Kaptan ile Jukes güvertede tayfunla boğuşurlarken gemi de aynı saldırı ile karşı karşıyadır. Bu sahnede gemi sallanmakta ve dalgalar tarafından bir o tarafa bir bu tarafa savrulmaktadır. Fırtına karanlıkta öfkeli ve saldırgan bir "dev" gibi gemiye her yandan vurmaktadır. Gemi, üzerinde bulunan insanların çoğu gibi "ümitsiz" durumdadır. Kendisini sakat bırakacak bir darbe yemiş bir adam gibidir. Fırtına daha da şiddetlendiği zaman, "karanlık dalgalar" gemiye "öfke" ve nefretle" saldırırlar. Conrad, gemiyi "saldırgan bir insan topluluğunun öfkesi karşısındaki bir canlı yaratığa" benzetir; "saldırılan, yere çarpılan, havaya atılan, vurulan" bir yaratıktır. Bu saldırgan ve öfkeli insan topluluğu imajı daha sonra Çinli işçileri anlatmak için de kullanılmakta ve tayfun-insan-gemi benzetmesinin daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunmaktadır.

Öykünün sonunda zafer, baştan bu yana tayfunun üstüne gitmekten çekinmeyen Kaptan Mac Whirr'ündür. "Gücü denizleri delirtmeye, gemileri batırmaya, ağaçların köklerini sökmeye, güçlü duvarları yıkmaya yeten" tayfun, yolunun üzerinde bu fazla konuşmaktan hoşlanmayan, sessiz adamı bulmuş, ve elinden geleni yaptığı halde onu yene-memiştir. Mac Whirr den "söküp almayı" başardığı tek şey birkaç sözcük olmuştur. Onun cesaretini, sorumluluk duygusunu, görev bilincini yenmeye gücü yetmemiştir. Jukes, arkadaşına yazdığı mektupta Kaptan gibi aptal bir adamın bütün bu güçlüklerden başarıyla kurtulduğunu belirtir. Jukes'un Kaptanı aptal bir adam olarak görmesinin nedeni, Mac Whirr'de eksik olan hayal edebilme yeteneğidir. İşte bu eksiklik sayesinde Kaptan Mac Whirr görevini unutmamış, yılmamış ve tayfunun "karanlık" saldırısına karşı kendisini, emrinde bulunanları ve gemisini savunabilmiştir. Son sahnede, tüm yorgunluğuna rağmen yine de görevini yapmayı sürdüren, Çinli işçilerin tayfun sırasında açılan sandıklarından dökülen paralardan geri kalanları eşit bir biçimde dağıtmak için saatlerce uğraşan ve bu işi de başarıyla sonuçlandıran Kaptan, Conrad için gerçek bir kahramandır.